

การบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาชุมชน
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตำบลเมืองศรีไค
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

The Integrative Buddhism Principles and The King's Philosophy
for Community Development, Ban Srikai Ork, Maungsrikai Sub-District,
Varinichomrab District, Ubon Ratchathani Province

สุพิชฌาย์ พรพิณณรงค์, พระเทพวชิรโกศล (เทพธีรวงศ์ ไกรवासไชยวงษ์) และ
พระธรรมวชิราจารย์ (สุชาติ หวลจิตต์)

Supitcha Pornpitchanarong, Phrtepwachirakosol (Thepteerawong Kaivaschaiwong) and
Phradhammavachirajahn (Suchart Huanjit)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
E-mail: supitcha96@gmail.com, mcupali123@gmail.com

Received April 30, 2024; Revised June 13, 2024; Accepted August 9, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตำบลเมืองศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราช และ 3) เพื่อเสนอกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตามหลักพุทธบูรณาการ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดศาสตร์พระราชเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัยคือ บ้านศรีไคออก ตำบลเมืองศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือเจ้าอาวาส ประธานชุมชน ประธานกลุ่มต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชนทั่วไป จำนวน 30 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและประเด็นการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตำบลเมืองศรีไค อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

2. องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราช ได้แก่ ศาสตร์พระราช ประกอบด้วย หลักการทรงงาน ด้านการพัฒนาคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความประพฤติดีคือ ความซื่อสัตย์สุจริต การทำงานอย่างมีความสุข และความเพียร ด้านการครองตน คือประหยัด เรียบง่าย การพึ่งตนเอง พออยู่พอกิน และด้านการอยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วม มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก ขาดทุนคือกำไร และรู้ รัก สามัคคี

3. กระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีไคออก มีขั้นตอนดังนี้คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหา 2) การวางแผนโครงการ 3) การดำเนินงานโครงการ 4) การติดตามประเมินผล และ 5) การสรุปผลการดำเนินงาน

องค์ความรู้/ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ คือ การบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 1) ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน 2) กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน 3) ดำเนินงานโครงการด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชา 4) ติดตามประเมินผลโครงการ และ 5) สรุปผลการดำเนินงานโครงการ

คำสำคัญ: การบูรณาการหลักพุทธธรรม; ศาสตร์พระราชา; หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This article has the following objectives: 1) to study the current situations, problems, causes, and obstacles in the Sufficiency Economy Village, Ban Sri Khai Ork, Mueang Sri Khai Subdistrict. Warin Chamrap District Ubon Ratchathani Province 2) to study the elements of community development of the Sufficiency Economy Village, Ban Sri Khai Ork, according to Buddhist principles. Integrated with The King's Philosophy and 3) to present the community development process of Sufficiency Economy Village, Ban Sri Khai Ork, according to integrated Buddhist principles. The research format is qualitative research using the king's philosophy concept as the research framework. The research area is Ban Sri Khai Ork. Mueang Sri Khai Subdistrict Warin Chamrap District Ubon Ratchathani Province. Key informants are abbots, community leaders, various group leaders, government officials. and the general public, totaling 30 people, using a purposive sampling method. The research tools were in-depth interviews and focus group. Analysis data by Content Analysis and write a descriptive. The research results were found as follows;

1. Current situations, problems, causes, and obstacles in the Sufficiency Economy Village, Ban Sri Khai Ork, Mueang Sri Khai Subdistrict. Warin Chamrap District Ubon Ratchathani Province consists of these problems infrastructure, economic, social and cultural, public health and environmental and natural resources

2. Components of Sufficiency Economy Village Development, Ban Sri Khai Ork, according to Buddhist principles. Integrated with The King's Philosophy, namely The King's Philosophy consisting of principles of royal work the development aspect is the philosophy of Sufficiency Economy. The behavior aspect is Honesty, working happily and perseverance. Self-reliance is frugality, simplicity, self-reliance, having enough to eat, and Living together is participation, mainly aimed at benefiting of the majority of people, loss is profit and knowing love and unity.

3. The process of developing the community of Sufficiency Economy Village, Ban Sri Kho Ork, has the following steps: 1) Study of problem situations 2) Project planning 3) Project operations 4) monitoring and evaluation and 5) summarizing project performance results.

The knowledge/findings from this research is the integration of Buddhist principles and king's philosophy in community development, consisting of 1) studying the problem situations of the community, 2) setting a community development plan, 3) implementing the project by integrating the Buddhism principles and the King's philosophy 4) monitoring and evaluation and 5) summarizing project performance results.

Keyword: The Integrative Buddhism Principles; The King's Philosophy; The Sufficiency Economy Village

บทนำ

สภาพปัญหาทางเศรษฐกิจที่ชุมชนในประเทศไทยสั่งสมมาอย่างยาวนาน และต่อเนื่อง คือปัญหาความยากจนและหนี้สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาสังคมและวัฒนธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านศรีโคกนอก ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ก็เช่นกัน แม้ว่าเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงก็ตามก็ยังได้รับผลกระทบจากปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทำให้คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาดังกล่าว อีกทั้งศึกษาถึงองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยพุทธบูรณาการได้อย่างเป็นรูปธรรม

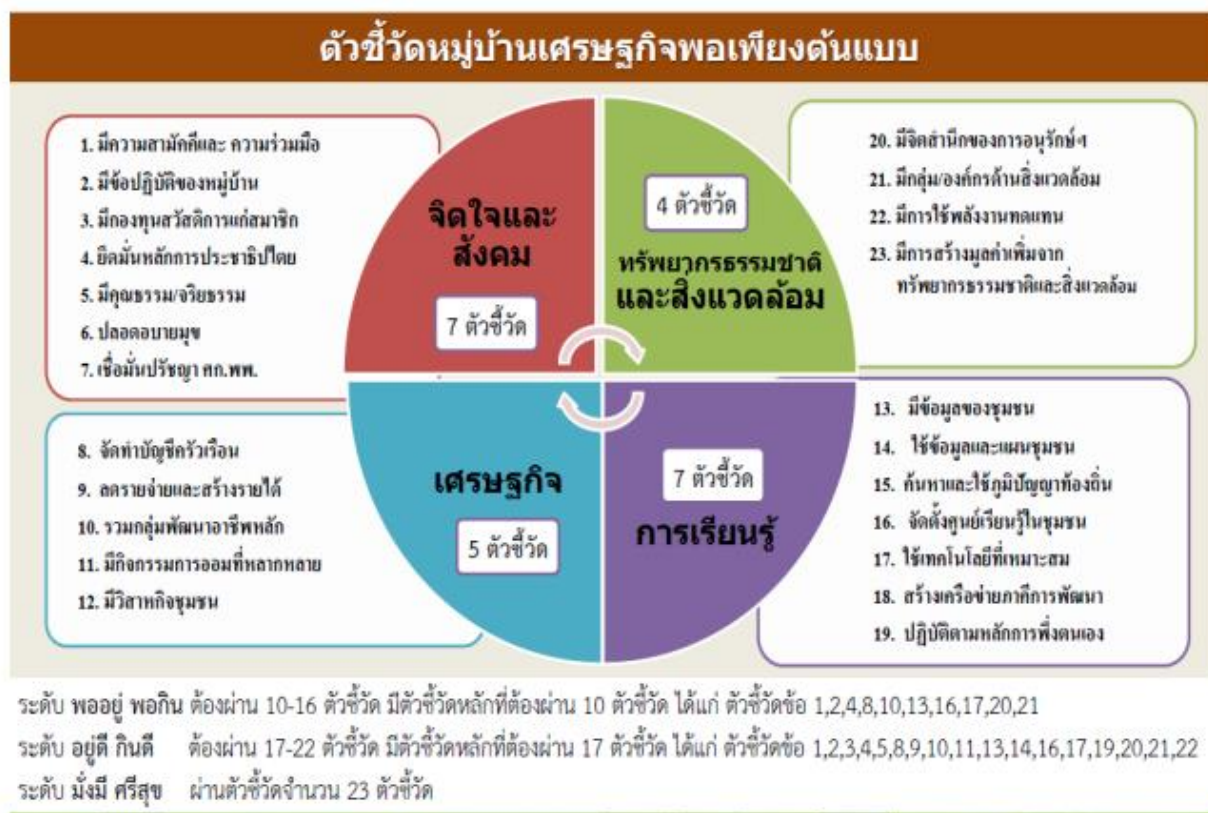
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านศรีโคกนอก ตำบลเมืองศรีโค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหมู่บ้านที่ผ่านการคัดเลือกจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีหลักเกณฑ์ “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” 3 ระดับ คือ 1) พออยู่ พอกิน คือครัวเรือนที่พัฒนาจนพึ่งพาตนเองได้ ทำกิน ทำใช้ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และมีการออม 2) อยู่ดี กินดี คือหมู่บ้าน/ชุมชน ที่บริหารจัดการพัฒนาในรูปแบบกลุ่ม และพัฒนารายได้และขยายโอกาสให้คนในชุมชน และ 3) มั่งมี ศรีสุข คือหมู่บ้าน/ชุมชน ที่บริหารพัฒนาด้วยองค์การเครือข่ายยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มโอกาสในอาชีพ และมีสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้หมู่บ้านศรีโคกนอกยังเป็นหมู่บ้านที่มีการพัฒนาในด้านความโปร่งใสในการบริหารกองทุนหมู่บ้าน ด้านการจัดสวัสดิการชุมชน และด้านการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ เป็นต้น จึงเป็นที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายสถาบัน

อย่างไรก็ตาม จากสภาพปัญหาของสังคมในปัจจุบันดังได้กล่าวแล้ว หมู่บ้านศรีโคกนอกก็ได้รับผลกระทบหลายประการด้วยกัน คือ ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ถนนมีน้ำท่วมขัง ถนนดินและถนนลูกรังมีสภาพขรุขระ ทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวก น้ำดื่ม และน้ำใช้ไม่เพียงพอในฤดูแล้ง ทำให้คนและสัตว์เลี้ยงในชุมชนขาดน้ำดื่ม น้ำใช้ เป็นต้น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินในกลุ่มเกษตรกร ผลผลิตกันชนชุมชนไม่ได้มาตรฐาน ไม่สามารถเพิ่มมูลค่าได้ ทำให้จำหน่ายไม่ได้ และเกษตรกรไม่สามารถปลูกพืชในฤดูแล้งได้เนื่องจากแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ทำให้ครัวเรือนไม่มีรายได้เพิ่ม เป็นต้น ปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรมประเพณี ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้รับการสื่อสารสืบทอด คนรุ่นใหม่ไม่สนใจและไม่มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน เด็กและเยาวชนขาดคุณธรรม ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ และไม่เคารพซึ่งกันและกัน เนื่องจากรับรู้จากสื่อภายนอกมากเกินไป เป็นต้น ปัญหาด้านสาธารณสุข ได้แก่ ปัญหาไข้เลือดออก เนื่องจากมีแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายมีมาก การบริโภคอาหารไม่ถูกต้องตามสุขลักษณะที่ดี ทำให้เป็นโรคต่าง ๆ และร่างกายไม่แข็งแรง เป็นต้น และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบ เกิดกลิ่นเหม็นเน่า และกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวม ป่าไม้ในชุมชนยังมีน้อย ทำให้ขาดแหล่งอาหาร และส่งผลโดยรวมต่อสภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งจากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้คนในชุมชนมีความต้องการที่ยกระดับการพัฒนาหมู่บ้าน

ของตนเองเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเองอย่างแท้จริง คือสามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คือ หมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ทำให้ประชาชนมีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงและอยู่ดีมีสุข ด้วยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง มีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและการพัฒนาประเทศอย่างมาก ซึ่งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นตัวแบบหรือแนวทางให้กับหน่วยงาน หมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชน นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน และการดำเนินงานในพื้นที่ ด้วยการประสานพลังระหว่างภาคีการพัฒนาในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ ราษฎร์ชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเกิดขึ้นด้วยแนวคิดการบูรณาการในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน และนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือตนเอง และพึ่งตนเองได้ในที่สุด (องค์การบริหารส่วนตำบลปามะคาบ, 2567)

กรมการพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเพิ่มคุณภาพการพัฒนาใน 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ที่เป็นรูปธรรมถึงสุขบนความพอเพียงที่หมู่บ้าน/ชุมชน สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง ตามภาพที่ 1 ดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2562)

ภาพที่ 1 ตัวชี้วัดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

1. **ด้านจิตใจและสังคม** คนในหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องมีความสามัคคีและความร่วมมือของคนในชุมชนมีกติกากองหมู่บ้าน มีกองทุนสวัสดิการ ยึดมั่นในหลักการประชาชนโดยมีคุณธรรม ปลอดภัยปลอดภัย และน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาดำรงชีวิต

2. ด้านเศรษฐกิจ คนในหมู่บ้าน/ชุมชนมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีกิจกรรมลดรายจ่ายและสร้างรายได้มีการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ มีกิจกรรมการออม มีการดำเนินในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

3. ด้านการเรียนรู้ คนในหมู่บ้าน/ชุมชนจะต้องมีฐานข้อมูลชุมชน มีการใช้ประโยชน์จากแผนชุมชน มีการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการตั้งศูนย์เรียนรู้มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับหมู่บ้าน มีการสร้างเครือข่ายภาคีการพัฒนา และเน้นหลักการพึ่งพาตนเอง

4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนในหมู่บ้านและชุมชนมีจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทนจากสิ่งของในชุมชน และมีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา ได้แก่ (1) หลักนาถรณธรรม 10 ส่งเสริมด้านการพึ่งพาตนเอง (2) หลักสังคหวัตถุ 4 ส่งเสริมด้านรวมพลังของเกษตรกร (3) หลักสปปุริสธรรม 7 ส่งเสริมด้านการพัฒนาก้าวหน้า และการบูรณาหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา สรุปได้ดังนี้ (1) มิติการพึ่งพาตนเอง เกษตรกรมีความขยันอดทน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ห่วงไกลอบายมุข มีสติ พอเพียง รู้จักปล่อยวาง (2) มิติการรวมพลังของเกษตรกร แบ่งปันช่วยเหลือกัน ตรงไป ตรงมา เชื่อใจกันด้วยความอบอุ่นเอื้อเฟื้อ ไม่หลอกลวง สงเคราะห์ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม วางตน พอดี (3) มิติการพัฒนาก้าวหน้า เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมโครงการฯ รู้ดี และมีความมั่นใจในสิ่งที่ตนกำลังทำ มีเป้าหมายชัดเจน รู้จักการบริหารจัดการพื้นที่ทำกินให้เกิดประโยชน์สูงสุด รู้จักวิธีเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการเกษตร ใช้ชีวิตด้วยความพอดี รู้จักประมาณ มีจิตใจเยือกเย็น รู้จักรอคอย รู้จักความเป็นไปของชุมชนที่ตนอยู่ว่า มีวัฒนธรรม ความเชื่ออันอย่างไร รู้จักให้เกียรติเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น (พระมหาวีระศักดิ์ แสงพงษ์, 2562) และหลักธรรมที่สนับสนุนหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักทฤษฎีธรรมิกัตถะ 4 ประกอบด้วย 1) อุฏฐานสัมปทา ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพสุจริต 2) อารักขสัมปทา คือ รู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ไว้ 3) กัลยาณมิตตตา คบหากัลยาณมิตร ไม่เอาอย่างผู้ที่ซุกงูไปในทางชั่ว 4) สมชีวิตา รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายให้พอดีกับรายได้ในการดำเนินชีวิตให้พอเหมาะพอดี คุณธรรมทั้ง 4 นี้จะช่วยสนับสนุนการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงบรรลุเป้าหมาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีภูมิคุ้มกัน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย และวัตถุ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และ ด้านวัฒนธรรม (วิเศษ แสงกาญจนวนิช, 2565)

หลักธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล เช่น หลักไตรสิกขา สปปุริสธรรม อิทธิบาท อริยสัจ เป็นต้น โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คือ ศีล สมาธิ และปัญญา นั้น มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลเป็นอย่างมาก ส่วนหลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมในระดับชุมชน ได้แก่ หลักอภิธานิยธรรม สังคหวัตถุธรรม สาราณียธรรม พรหมวิหารธรรม เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, 2564) ล้วนส่งเสริมให้ชุมชนได้มีทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูล และกระบวนการประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาบุคคล 1) ศีล นำไปสู่การส่งเสริมการประพฤติดี ประพฤติชอบ ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ ตามท่วงทำนองคลองธรรม 2) สมาธิ เป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจโดยการการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม 3) ปัญญา นำไปสู่การฝึกฝนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดการคิดดี คิดชอบโดยอาศัยหลักปรัโธโสและโยนิโสมนสิการที่ต้องมีกัลยาณมิตรและสิ่งแวดล้อมที่ดีมาเอื้ออำนวย และรูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคมในระดับชุมชนนั้นสามารถประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม 7 เพื่อสร้างกระบวนการสำคัญ คือ 1) การสร้างความร่วมมือ 2) การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และ 3) การสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืน โดยชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างทุนทางสังคม โดยใช้ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีหรือวิถีชาวพุทธในการสร้างประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการเรียนรู้ร่วมกัน (พระรัตนมุนี ปุณณมี วิสารโท, 2561) เพื่อ

การจัดปัญหาและสร้างความสมบูรณ์ให้เกิดขึ้นแก่มนุษย์ (มานพ นักการเรือน และ บานชื่น นักการเรือน, 2562) นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดมากยิ่งขึ้น (พระครูปลัดอนันต์ ชื้อสัตย์, 2567)

บทความวิจัยนี้นำเสนอสภาพปัญหาของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี การบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชน และกระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านศรีโคกนอก ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก ตามหลักพุทธบูรณาการ

การทบทวนวรรณกรรม

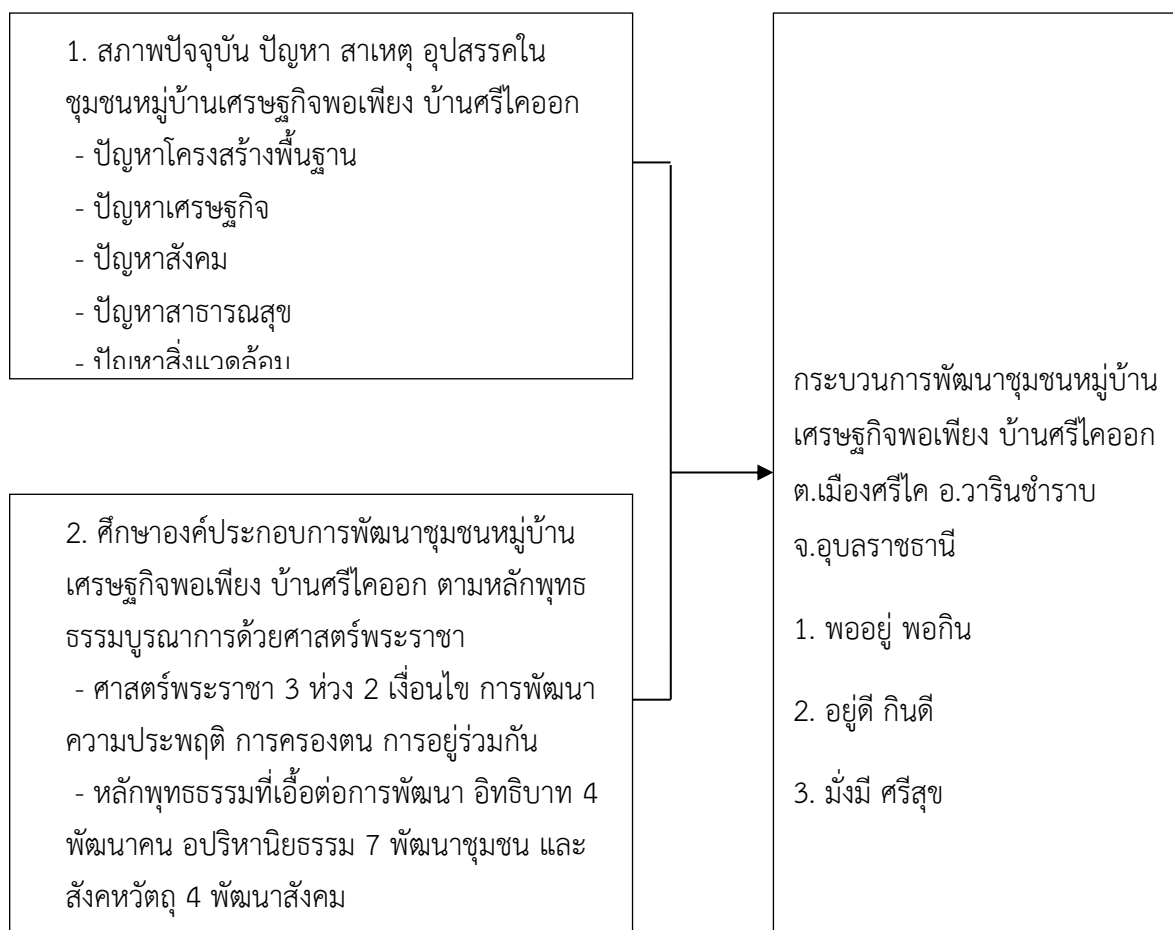
การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง คือ การจัดการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชนให้มีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงและอยู่ดีมีสุข ด้วยการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนนั้น คือการพัฒนาชนบทโดยนำเอาแนวคิดแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาใช้เพื่อเป็นตัวแบบหรือแนวทางให้กับหน่วยงาน หมู่บ้านหรือชุมชน ประชาชน นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินงานในพื้นที่ ด้วยการประสานพลังระหว่างภาคีการพัฒนาในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ ราษฎร์ชาวบ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน สถาบันการศึกษาและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเกิดด้วยแนวคิดการบูรณาการในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน และนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือตนเอง พึ่งตนเองได้ในที่สุด (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2562)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรม คณะผู้วิจัยมีแนวคิดในการพัฒนาเพื่อยกระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านศรีโคกนอก โดยการนำศาสตร์พระราชาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเพื่อแก้ไขปัญหาและยกระดับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ อิทธิบาท 4 อปริหานิยธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ การพัฒนาคนด้วย “หลักอิทธิบาท 4” ซึ่งเป็นหลักธรรมคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จประสบผลตามเป้าหมายที่วางไว้ คือความพอใจในงานที่ทำความเพียรพยายาม ความมุ่งมั่น และความพิจารณาไตร่ตรอง การพัฒนาชุมชนด้วย “หลักอปริหานิยธรรม 7” เป็นหลักธรรมที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, 2564) และการพัฒนาสังคมด้วย “หลักสังคหวัตถุ 4” เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและทำให้เกิดความรักความสามัคคีในชุมชน คือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน การพูดจาไพเราะอ่อนหวาน การทำประโยชน์ให้กับสาธารณะ และมีความเสมอต้นเสมอปลาย การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน (พระสุริยา ไชยประเสริฐ และ คณะ, 2567) และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญ (Damnoen et al., 2021) และนำคำสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Klomkul et al., 2023)

ซึ่งประเด็นที่ศึกษาได้แก่ สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ได้แก่ ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาสาธารณสุข และปัญหาสิ่งแวดล้อม และองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ตามหลักพุทธธรรมบูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา ได้แก่ ศาสตร์พระราชา 3 ห่วง 2 เงื่อนไข การพัฒนาความประพฤติ การครองตน การอยู่ร่วมกัน และหลักพุทธธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา อิทธิบาท 4 พัฒนาคณ อปรีหานิยธรรม 7 พัฒนาชุมชน และสังคหวัตถุ 4 พัฒนาสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบตามตัวชี้วัดได้แก่ พออยู่ พอกิน อยู่ดี กินดี และมี ศรีสุข

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพคณะผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชน และหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย อิทธิบาท 4 อปรีหานิยธรรม 7 และสังคหวัตถุ 4 โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย ดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องจาก หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ดังนี้

- (1) แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาชุมชนและแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม
- (2) การบูรณาการหลักพุทธธรรมและหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน
- (3) แนวคิดเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา และแนวคิดการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
- (4) บริบทพื้นที่ศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชน ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบายในประเทศ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

(3) ดำเนินการศึกษาวិเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชามาบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชนในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการ การบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

(5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชน

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ประธานชุมชน ประธานกลุ่มแม่บ้าน ประธานกลุ่ม อสม. ประธานกลุ่ม อปพร. ประธานกลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชนบ้านศรีโคอก ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนรวม 30 คน โดยพิจารณาจากความเป็นผู้นำชุมชนทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานพัฒนาชุมชน

4) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

5) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) โดยคณะผู้วิจัยได้ขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และทำการนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

6) การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งจากเอกสารและภาคสนามมาวิเคราะห์โดยแยกแยะประเด็นที่ศึกษาหาสิ่งที่เหมาะสมและแตกต่างหรือมีความสัมพันธ์กับองค์ความรู้ต่อมาก็จะวิเคราะห์เนื้อหา (Content

Analysis) ซึ่งเป็นการนำผลวิเคราะห์ที่ได้มาพิจารณาความถูกต้องว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ เพื่อตอบปัญหาวิจัย

7) การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาวิจัยพร้อมทั้งข้อเสนอแนะจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ 6 และได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยต่อที่ประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านศรีโคอก ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ผลการวิจัย พบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนมีน้ำท่วมขัง โดยเฉพาะถนนที่เป็นดินและลูกรังมีสภาพทรุดทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวก ในด้านแสงสว่างในเวลากลางคืนยังไม่เพียงพอ ทำให้เกิดอุบัติเหตุในหมู่บ้าน ในส่วนของการประปา น้ำดื่ม และน้ำใช้ยังไม่เพียงพอในฤดูแล้ง ด้านเศรษฐกิจ เช่น ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำไม่เป็นไปตามความต้องการเนื่องจากฝนแล้ง เกษตรกรไม่สามารถปลูกพืชในฤดูแล้งได้เนื่องจากแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ทำให้เกษตรกรไม่มีรายได้เพิ่มเกิดปัญหาหนี้สินในกลุ่มเกษตรกร ด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น เด็กและเยาวชนในชุมชนยังขาดเรื่องคุณธรรมพื้นฐาน การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และการให้เกียรติและเคารพซึ่งกันและกัน เนื่องจากการที่เด็กและเยาวชนได้รับรู้จากสื่อภายนอกมากเกินไปในขณะที่ยังขาดภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ด้านสาธารณสุข เช่น คนในชุมชนยังได้รับเชื้อไข้เลือดออก ทั้งนี้เนื่องจากมีแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายมาก ในขณะที่การบริโภคอาหารยังไม่ถูกต้องตามสุขลักษณะที่ดี ทำให้เป็นโรคต่าง ๆ และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ในชุมชนยังมีน้อย ทำให้ขาดแหล่งอาหารแม้ว่าชุมชนจะเป็นชุมชนเกษตรกรรมก็ตาม

องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ตามหลักพุทธธรรมบูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา ได้แก่ ศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย หลักการทรงงาน ด้านการพัฒนา คือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความประพฤติคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต การทำงานอย่างมีความสุข และความเพียร ด้านการครองตน คือประหยัด เรียบง่าย การพึ่งตนเอง พออยู่พอกิน และด้านการอยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วม มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก ขาดทุนคือกำไร และรู้ รัก สามัคคี

กระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ตามหลักพุทธบูรณาการ
 ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก มีขั้นตอนดังนี้คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหา 2) การวางแผนโครงการ 3) การดำเนินงานโครงการ 4) การติดตามประเมินผล และ 5) การสรุปผลการดำเนินงาน

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งนี้สภาพปัญหาแต่ละด้านนั้นมีสาเหตุแตกต่างกัน เช่น ด้านโครงสร้างพื้นฐานเนื่องจากความไม่เพียงพอของงบประมาณของ

องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากความไม่เพียงพอของแหล่งน้ำ ด้านสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากความเจริญด้านวัตถุและขาดการส่งเสริมด้านการเรียนรู้เท่าทันความเจริญของเทคโนโลยี ด้านสาธารณสุข เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากขาดการส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในที่สาธารณะของชุมชน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญชนก ปะวะละ และคณะ (2562) พบว่า ชุมชนมีสภาพปัญหา ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา ได้แก่ ศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย หลักการทรงงาน ด้านการพัฒนาคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความประพฤติคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต การทำงานอย่างมีความสุข และความเพียร ด้านการครองตน คือประหยัด เรียบง่าย การพึ่งตนเอง พออยู่พอกิน และด้านการอยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วม มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก ขาดทุนคือกำไร และรู้ รัก สามัคคี ซึ่งสอดคล้องงานศึกษาของอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงศ์ ที่ได้สรุปถึงลักษณะที่สำคัญของชุมชนที่เข้มแข็งไว้ดังนี้ เช่น ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นอย่างแน่นแฟ้นในทางกายภาพหรือรูปธรรม คือสมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ชุมชน มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับที่สูง โดยที่ทุนแรงงานทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐานของครอบครัวตนเอง และชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน และชุมชนที่พัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ การบริหารจัดการ การครองวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงศ์, 2540)

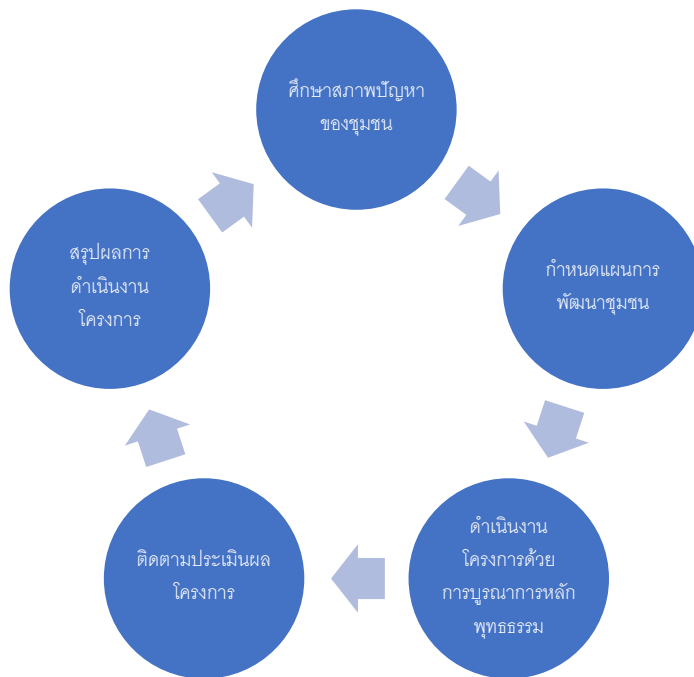
กระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก มีขั้นตอนดังนี้คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหา 2) การวางแผนโครงการ 3) การดำเนินงานโครงการ 4) การติดตามประเมินผล และ 5) การสรุปผลการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประจักษ์ ชูราศี ที่ได้นำเสนอบทความทางวิชาการเรื่อง การบูรณาการหลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เข้มแข็ง และได้นำเสนอแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามหลักพุทธธรรมในสังคมไทย ดังต่อไปนี้ มีกระบวนการเรียนรู้ (Process of Learning) โดยเฉพาะผู้นำชุมชนและสมาชิกที่เป็นแกนนำของชุมชนท้องถิ่น มีการพัฒนาชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community learning) ชุมชนต้องมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ (Leadership of community) ชุมชนต้องมีจิตสำนึกรักชุมชน (Consciousness of Community) และเมืองศิกรชุมชนที่เข้มแข็ง (Strengthens of Community Organization) (ประจักษ์ ชูราศี, 2561)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในสังคมไทยมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ คนในชุมชน แผนและกลยุทธ์ในการพัฒนา กระบวนการพัฒนาต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือความช่วยเหลือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนการบริหารและการจัดการนั้น ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ดำเนินการเป็นหลัก โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ การพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี การบูรณาการพุทธธรรมกับศาสตร์พระราชาหรือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เป็นสังคมชาวพุทธที่น่าหลักธรรมไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกันตามตัวชี้วัดของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงคือ ความสามารถในการพึ่งพาตัวเอง การมีความรักความสามัคคีของคนในชุมชน การเรียนรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน การมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การที่จะให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งนั้นมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็น

เป็นภาวะผู้นำชุมชน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนอย่างมาก ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์สังคมที่ดีให้กับชุมชน โดยการแสวงหาพันธมิตรเพื่อร่วมพัฒนาชุมชน เช่น หน่วยงานราชการหรือภาคเอกชนที่มีความพร้อมกว่าเข้ามาเป็นที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยง เพื่อให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคำปรึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน การที่จะนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้นั้น ผู้นำชุมชนต้องมีความเข้าใจในเรื่องของหลักพุทธธรรมนั้น ๆ ด้วยเช่นกัน หลักธรรมทั้งอริยบท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเองได้ หลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนาชุมชน ซึ่งในอดีตสมัยครั้งพุทธกาลก็เป็นที่ยอมรับแล้วว่าสามารถทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 นั้น เป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนาสังคม ซึ่งจะส่งเสริมให้คนในสังคมมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ กล่าวคือ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชน เป็นการระดมความคิดเห็นของคนในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มแรกในการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนไปด้วยกัน ทั้งนี้ให้คนในชุมชนร่วมกันกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไขร่วมกัน โดยมีปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กำหนดแผนการพัฒนาชุมชน เมื่อได้รับทราบสภาพปัญหาของชุมชนแล้ว ก็ร่วมกันกำหนดแผนและโครงการที่จะนำมาแก้ไขปัญหของชุมชน ซึ่งชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านศรีโคอกได้กำหนดแผนและโครงการหลัก ๆ ได้แก่ โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โครงการส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ โครงการส่งเสริมอาชีพ และโครงการปลูกต้นไม้ในชุมชน เป็นต้น
3. การดำเนินงานโครงการด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักอริยบท 4 เพื่อพัฒนาคน อปริหานิยธรรม 7 เพื่อพัฒนาชุมชน และสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาสังคม กับศาสตร์พระราชาคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นรูปธรรม
4. การติดตามประเมินผลโครงการ ซึ่งการติดตามประเมินผลโครงการนั้นจะทำให้ชุมชนสามารถปรับปรุงโครงการและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ โดยการติดตามประเมินผลโครงการสามารถทำได้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
5. การสรุปผลการดำเนินงานโครงการ เพื่อทราบความก้าวหน้าของโครงการเพื่อพัฒนาการทำงานร่วมกันของคณะทำงาน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ที่ปรึกษา และคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 3 การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน

สรุป

องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา ได้แก่ ศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย หลักการทรงงาน ด้านการพัฒนาคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความประพฤติคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต การทำงานอย่างมีความสุข และความเพียร ด้านการครองตน คือประหยัด เรียบง่าย การพึ่งตนเอง พอกอยู่พอกิน และด้านการอยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วม มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก ขาดทุนคือกำไร และรู้ รัก สามัคคี กระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก มีขั้นตอนดังนี้คือ ศึกษาสภาพปัญหา วางแผนโครงการ ดำเนินงานโครงการ ติดตามประเมินผล และสรุปผลการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. พบว่า สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ และอุปสรรคในชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก ตำบลเมืองศรีไค อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วยปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีแผนการพัฒนาชุมชนทั้งระยะยาวและระยะสั้นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตรงตามความต้องการของชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ประกอบการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคกนอก ตามหลักพุทธธรรม บูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา ได้แก่ ศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย หลักการทรงงาน ด้านการพัฒนาคือหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านความประพฤติคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต การทำงานอย่างมีความสุข และความเพียร ด้านการครองตน คือประหยัด เรียบง่าย การพึ่งตนเอง พอกอยู่พอกิน และด้านการอยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วม มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก ขาดทุนคือกำไร และรู้ รัก สามัคคี ดังนั้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และมีภูมิคุ้มกันในตัวอย่างแท้จริงในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง บ้านศรีโคอก มีขั้นตอนดังนี้คือ ศึกษาสภาพปัญหา วางแผนโครงการ ดำเนินงานโครงการ ติดตามประเมินผล และสรุปผลการดำเนินงาน ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำกิจกรรม/โครงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องซึ่งจะทำให้เกิดองค์ความรู้ในด้านนั้น ๆ เกิดขึ้น โดยจะเกิดจากประสบการณ์และการแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มผู้ปฏิบัติ เช่น โครงการส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ หรือโครงการโคกหนองนา ทำให้เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญ เกิดเป็นองค์ความรู้สามารถเผยแพร่ให้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ การศึกษาเปรียบเทียบการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาในการพัฒนาชุมชนตามศาสตร์พระราชาในชุมชนต่าง ๆ หลากหลายพื้นที่ที่มีบริบทและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน หรือ การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนด้วยการบูรณาการหลักพุทธธรรมและศาสตร์พระราชา

เอกสารอ้างอิง

- ธัญชนก ปะวะละ, นุจรี ใจประนบ และ ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์. (2562). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประจักษ์ ชุราสี. (2561). การบูรณาการหลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนในสังคมไทยให้เข้มแข็ง. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพ*, 5(3), 113-122.
- พระมหาวิระศักดิ์ แสงพงษ์. (2562). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับเกษตรทฤษฎีใหม่ของศาสตร์พระราชา. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 6 (8), 3734-3787.
- พระรัตนมุนี (บุญณมี วิสารโท). (2561). การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาสังคม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 8-20.
- พระสุริยา ไชยประเสริฐ, ภาสกร เรืองรอง และ พิษณุภา ยวงสร้อย. (2567). การเรียนการสอนแบบเชิงรุกด้วยกิจกรรมสุ จิ ปุ ลิ ร่วมกับสื่อจักรวาลนฤมิตร สำหรับนักเรียนประถมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษา. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(1), 541 - 553
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานพ นักการเรียน และ บานชื่น นักการเรียน. (2562). สถาบันการศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนา. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 20(2), 214-226.
- วิชัย ตันศิริ. (2547). *โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดสู่การปฏิรูปในพระราชบัญญัติการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภาพรรณ พินลา และ วิภาดา พินลา. (2561). *การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิเศษ แสงกาญจนวนิช. (2565). การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(5), 2388-2401.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2564). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 41). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวสำนักพิมพ์.
- สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสุขให้ชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน.
- องค์การบริหารส่วนตำบลปามะคาบ. (2567). *หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นจาก <https://www.pamakhap.go.th/detail Rev2.php?page=4&id=169>.
- อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพฯ: แปลน พรินต์ติ้ง.
- Damnoen, P. S., Siri, P., Supattho, P. S., & Kaewwilai, K. (2021). The Development of Student Characteristics in According to the Nawaluk Framework of the Buddhist integration of Buddhapanaya Sri Thawarawadee Buddhist College. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 5(2), 126–135.
- Klomkul, L., Damnoen, S., Sawasdee, U., & Wilairadtanakun, A. (2023). Network Development of Buddhist Communication Innovative Space For Media Literacy of Thai Youths. *Journal of Namibian Studies: History Politics Culture*, 35, 919-935.